

شاد که به مثابه توسعه

دکتر نعمت الله فاضلی
استاد مطالعات فرهنگی دانشگاه علامه طباطبائی

دکتر نعمت‌الله فاضلی عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در سخنرانی تحت عنوان «شادی به مثابه توسعه» با رویکردی اجتماعی و فرهنگی و به موضوع شادی پرداخته است. مطالعه این سخنرانی برای محققان و پژوهشگران علاقمند به مباحث توسعه و الگوی جدید توسعه با محوریت انسان سالم، جامعه سالم و انسان شاد توصیه می‌شود. بخش‌هایی از سخنرانی ایشان برای خوانندگان نشریه گردآوری شده است.

در «پارادایم توسعه انسانی» به‌عنوان یکی از «رویکردهای شاد توسعه»، خودشکوفایی یکی از مهم‌ترین و محوری‌ترین شاخص‌ها محسوب می‌شود. به این معنا که در الگوی نوسازی و الگوهای صنعتی شدن، مساله مصرف همگانی فرهنگ حائز اهمیت است. اینکه مردم روزنامه بخوانند، کتاب بخزند، کتابخانه داشته باشند و نظایر این. اما در الگوی توسعه انسانی مساله خلاقیت‌ها مهم است. در اینجا تولید فرهنگ مهم است نه مصرف فرهنگ. در الگوی نوسازی تاکید بر این است که همه‌جا فرهنگ‌سرا داشته باشند، کتابخانه داشته باشند، رادیو، و تلویزیون و... داشته باشند؛ در واقع دسترسی به همه چیز برای مصرف همگانی فرهنگ وجود داشته باشد. اما در الگوی توسعه انسانی گفته می‌شود که هر اندازه انسانی کتاب می‌نویسد، مقاله می‌نویسد، شعر می‌گوید، فیلم می‌سازد و در فرهنگ و تولید آن مشارکت می‌کند، به آن مقدار توسعه انسانی رخ می‌دهد. در الگوی توسعه انسانی، داشتن سواد ملاک نیست، کاربردهای آن ملاک است. اینکه امروز باسواد شدن آخرین بی‌سواد را جشن بگیریم، به این معنا نیست که توسعه انسانی رخ داده، بلکه باید ببینیم که چقدر از این سواد، در چه زمینه‌هایی و برای چه کارهایی، استفاده می‌شود. اینکه بگوییم همه امروزه به اینترنت دسترسی دارند کافی نیست، باید ببینیم که مردم از اینترنت برای چه چیزی استفاده می‌کنند. اینکه بگوییم همه به دانشگاه می‌آیند و حتی صندلی خالی هم داریم دیگر مبنا نیست. توسعه انسانی این است که ببینیم در دانشگاه چه کاری انجام می‌دهند و چقدر به نحوی خلاقانه آموزش می‌بینند. خودتحقق‌بخشی و خودشکوفایی و

شادی وقتی به وجود می‌آید که عدالت، سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی افزایش یابد.
هر چقدر در تولید و مصرف فرهنگ بالا برود جامعه شادتر است

به‌طور کلی استخراج منابع انسانی، افزایش سرمایه انسانی است. «سلامت اجتماعی» یکی دیگر از «رویکردهای شاد توسعه» محسوب می‌شود. نمی‌توان بیمارستان درست کرد و انتظار داشت جامعه سالمی داشته باشیم. ما برای داشتن انسان سالم باید روش‌های پیشگیری را توسعه دهیم نه روش‌های کلینیکی و درمانی. پیشگیری فقط این نیست که از هوای آلوده جلوگیری کنیم، بلکه از فضای فرهنگی آلوده، فضای اجتماعی آلوده و... هم باید جلوگیری کنیم. فضای اجتماعی آلوده فضایی است که امکان مشارکت اجتماعی همگانی را از بین می‌برد، امکان یک دموکراسی واقعی را از بین می‌برد، امکان گفت‌وگوی آزاد را از بین می‌برد. فضایی که کنترل حرف اصلی را می‌زند. فضای سلامت اجتماعی یعنی اینکه نظام سیاسی به مدیریت تولید رضایت در جامعه پردازد، نه مدیریت نارضایتی‌ها. جامعه‌ای که نظام سیاسی آن تلاش می‌کند دائماً نارضایتی‌ها را نظارت و کنترل کند، یک جامعه بیمار است و دائماً بیمار تربیت می‌کند، دائماً انسان‌های نارضایتی تربیت می‌کند. سلامت اجتماعی ناظر بر این است که تبعیض‌های جنسیتی، تبعیض‌های قومیتی، تبعیض‌های مذهبی، تبعیض‌های فرهنگی به حداقل کاهش پیدا کند. اگر در جامعه‌ای تبعیض‌ها فراوان باشد، جامعه سالم نیست.

هر چقدر عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی بیشتر باشد، شادی بیشتر است. شادی با جوک و... به وجود نمی‌آید. شادی مستلزم تحولات ساختاری است. شادی وقتی به وجود می‌آید که عدالت، سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی افزایش یابد. هر چقدر تولید و مصرف فرهنگ بالا برود جامعه شادتر است؛ آموزشی که بتواند به خودشکوفایی جوانان بیانجامد، نه اینکه جوانان را در مدرسه یا دانشگاه سرگرم کند. نظام آموزشی نقش اساسی در شادی ملت دارد، چرا که شادترین انسان‌ها، خلاق‌ترین انسان‌ها هستند. یک جامعه خلاق، جامعه شادی است. یک جامعه مولد، جامعه شادی است. جامعه‌ای که بتواند ارزش‌های زیبایی‌شناختی، ارزش‌های هنری، ارزش‌های فرامادی را اولویت زندگی انسان‌ها بداند، جامعه‌ای شاد است. ادبیات، شعر، موسیقی و هنر برای سرگرمی نیست، برای دست‌یافتن به شادی و خوشبختی است.